

HEINRICH VON KLEIST LEVELEI A BERLINER ABENDBLÄTTER ÜGYÉBEN

Az 1808 januárjában Drezdában elindított, 1809 februárjában pedig megbukott *Phöbus* című irodalmi folyóirat példájából tanulva Kleist 1810 augusztusában Berlinben elhatározta, hogy naponta megjelenő újságot alapít, amely immár a legszélesebb, nem csak irodalmi érdeklődésű közönség pártfogására is számíthat. A cenzúrára való tekintettel úgy döntött, hogy újságjában nem fog politikával foglalkozni; ehelyett a közönség szórakoztatását tekintette elsődleges céljának. Az 1810. október 1-jén először kinyomtatott *Berliner Abendblätter* az első berlini napilap volt. Kleistnek az első szám megjelenésétől kezdve természetesen számolnia kellett a cenzúrával, amelyet több ok miatt sem kerülhetett meg. Egy újság megjelentetéséhez eleve szükség volt a kormány engedélyére, amely értelemszerűen addig tűrte egy lap fennmaradását, amíg az az ő érdekeit képviselte. A szerkesztők a kormánynak voltak kiszolgáltatva a híreket illetően is: nem léteztek hírügynökségek, a kormány rendelkezett a hírek monopóliumával, beleértve a gazdasági, politikai és rendőrségi híreket. Végül pedig a kinyomtatás előtt eleve minden számot be kellett mutatni a cenzori hatóságoknak engedélyezés végett.

Kleist kezdetben nem gondolta, hogy a cenzori hatóságokkal konfliktusba kerülhetne. A szerkesztőség nevében 1810. szeptember 25-én a *Vossische Zeitung* hasábjain értesítette a közönséget a *Berliner Abendblätter* október 1-jei megindításáról, s többek között a közönség „*ésszerű módon történő szórakoztatását*” nevezte meg egyik célkitűzésésként. Színes hírek mellett (melyeknek jelentős részét más német újságokból vette át) anekdotákat, színikritiká-

kat, bűnügyi eseteket, művészeti értekezéseket közölt az újságban, amelyet az utcán árultak, egyre nagyobb népszerűség mellett. Clemens Brentano november 2-án Berlinben keltezett levelében többek között ezt írta a Grimm testvéreknek (akik az újságra előfizettek – nekik köszönhető, hogy valamennyi száma fennmaradt): „*A Phöbus-Kleist egy különös, jószágos, nehézkes, korlátolt, buta, csökönyös, lassú, de következetes tehetséggel pompásan megáldott ember... kiad egy napilapot; ha hallunk valamilyen esetről, akkor átadjuk neki, sok unalmas dolog van benne... és néhány jó anekdota is.*” Kleist részben maga írta az újságot; valamennyi itt közzétett anekdotája, színikritikája, hírfeldolgozása, politikai cikke és értekezése (köztük A MARIONETTSZÍNHÁZRÓL vagy ÉRZÉSEK FRIEDRICH TENGERI TÁJKÉPE ELŐTT) magyarul is olvasható (Heinrich von Kleist: ESSZÉK, ANEKDOTÁK, KÖLTEMÉNYEK. Jelenkor, Pécs, 1996 – Heinrich von Kleist ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI II.).

A *Berliner Abendblätter* hamar kivívta a kormány nemtetszését. Egyfelől a berlini Nemzeti Színház igazgatója, August Iffland nehezítette meg Kleist helyzetét, aki élesen bírálta a Nemzeti Színház előadásait és programját. Kleist kapcsolata Ifflanddal rendkívül feszült volt, aminek eredményeként Iffland a hatóságokat lemondásával fenyegette meg, amennyiben 1810 decemberétől kezdve nem tiltják be a színházára vonatkozó írások közlését a *Berliner Abendblätter*ben. Másfelől politikai nehézségei támadtak. A kezdeti célkitűzés ellenére az újságban mind kül-, mind pedig belpolitikai kérdések terítékre kerültek, ami egyre több konfliktust eredményezett a cenzúrával. Az anekdo-

táiban Kleist mind többet foglalkozott a porosz-francia viszonyal. November 16-án pedig megjelentette Adam Müller A NEMZETI HITELRŐL című cikkét, amelyben Müller nyíltan támadta Hardenberg kancellár gazdasági reformtörekvéseit, amellyel az Adam Smith elméleteit igyekezett a porosz gazdaságban is meghonosítani. A Smith-féle gazdaságelmélet porosz képviselőjét, Christian Jakob Kraust támadó írásokra maga a király is ingerülten reagált, s a lapot fokozatosan egyre lehetetlenebb helyzetbe kényszerítették. Kleist, hogy saját helyzetét biztosítsa, Müllert cáfoló írásoknak is helyt adott – „liberális” szellemben kívánta szerkeszteni az újságot –, de nem tudta elkerülni,

hogy ne szigorítsák meg a lap cenzurális felügyeletét. A lap rohamosan veszített népszerűségéből, amihez az is hozzájárult, hogy a rendőrségi jelentések, amelyek révén Kleist vérbeli „bulvárlapot” kívánt szerkeszteni, egyre gyakrabban elmaradtak. A *Berliner Abendblätter* 1811. március 30-án jelent meg utoljára; története a német sajtótörténet egyik jellemző, részletesen feldolgozott esete. A Kleist-filológia egybehangzó véleménye szerint az újság miatti csalódások, illetve a lap bukása utáni anyagi nehézségei is hozzájárultak Kleist 1811. november 21-én bekövetkezett öngyilkosságához.

Földényi F. László

HEINRICH VON KLEIST LEVELEZÉSÉBŐL

Földényi F. László fordítása

Kleist Karl August von Hardenberg bárónak¹

Méltóságos Báró Úr,

Legkegyelmesebb Államkancellár Úr,

Excellenciád, miként arról Gruner úr,² a rendőrség elnöke tájékoztatott, az általam szerkesztett *Berliner Abendblätter*t illetően volt kegyes azt nyilatkozni, hogy Őméltóságának nem lenne ellenére ezen intézményt, melynek célja a haza Excellenciád révén e pillanatban oly szerencsés fordulatot vett ügyeinek pártolása, valamiféle kellő felsőbb támogatásban részesíteni. A Gruner elnök úrnál ez ügyben alázattal előterjesztett javaslatom minden kétséget kizáróan többrendbeli megbeszélést igényeltetnek majd az érdekelt felsőbb hatóságok főnökeivel. Mivel közeleg az időpont, midőn a következő negyedévre újra meg kell hirdetni e zsurnált, továbbá, amennyiben Excellenciád kedvezően vélekedik e vállalkozásról, itt a pillanat is, midőn Őméltósága fölöttébb áldásos lépéseket tehetne: ezért hadd merészeljem legalázatosabban kérni Excellenciád engedélyét, hogy a mellékelt rövid hirdetést, melyben a legüszteletteljesebben hivatkozni merészelek Excellenciádra, a nyilvános lapokban közzétehessem. E kegy lángra lobbantja majd buzgalmamat, miként a város legkiválóbb koponyáit is, kikkel, az említett célból, megtisztelő kapcsolatban állok; és biztosítva Excellenciádat róla, hogy a kelendő pillanatra várunk csak, hogy Excellenciád közelebbi jelzésére vagy parancsára módunk legyen az Excellenciád részéről fogantatott intézkedések³ bölcsességét alapo-